

8-12 Yaş Arası Çocukların Kentsel Mekân Algısı Üzerine Bir Çalışma ve Tasarım Kabiliyetine Etkileri*

Özlem BALCI ÖZTÜRK¹

Öz

Tasarım kavramı ve tasarlama eylemi üniversite yıllarına kadar birçok öğrencinin uzak kaldığı kavramlardır. Oysa yaratıcılık çocuk yaşlardan itibaren kendini gösteren yeteneklerden biridir. Bu sebeple özellikle çocukların eğitimi sırasında bu yeteneklerini geliştirebilme ve kendilerini tanıma şansı elde edebilmeleri oldukça önemlidir. İlkokul döneminde çocukların tasarım kabiliyetlerini fark edebilme ve geliştirebilme olanağının sağlanması kişisel gelişimleri açısından oldukça önemlidir. Çalışma kapsamında 8-12 yaş arası çocuklarla kentsel mekân tasarımı üzerine teorik ve uygulamalı olarak iki aşamadan oluşan bir program gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda çalışmanın teorik aşamasında Antik Çağ'dan, Modern Çağ'a kadar geniş bir tarih aralığında kent örnekleri üzerinden kentsel mekân ve tasarıma dair bilgiler aktarılmıştır. Uygulama aşamasında çocuklardan hayallerindeki kentsel mekânları, avlu, sokak ve meydan gibi kavramlar üzerinden 2 boyutlu ve/veya 3 boyutlu olarak ifade etmeleri beklenmiştir. Çalışma sonunda çocukların kentsel mekân algısına dair analizler yapılması ve bu eğitimin çocukların tasarım kabiliyetlerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Kentsel mekân ve tasarımı üzerinden yürütülen bu çalışma, çocukların mekân duygusunun güçlenmesini, kente dair farkındalık kazanmasını, ölçek kavramının gelişmesini ve tasarım yönlerinin kuvvetlenmesini sağlamıştır. Bunun yanı sıra çocuklarda kendini ifade etme becerisinin ve özgüven gelişiminin de olumlu yönde etkilendiği gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk ve mimarlık, kentsel mekân, ilkokul, mimarlık eğitimi.

A Study on Urban Space Perception of Children aged 8 - 12 Years and Its Effect on Design Capabilities

Abstract

Numerous students become distanced from the concept of design and excogitation until their university years. However, creativity is one of the talents that show indications from childhood. Therefore, improving skills and knowing themselves is very important for children, especially during their education. Providing primary school children with an opportunity to discover and increase their design skills is crucial for their pediatric development. Within the scope of the study, a two-stage program, theoretical and practical, was carried out in designing urban spaces with children aged 8-12. In this context, participants were informed of urban space and urban design through samples from the Ancient Age to the Modern Age in the theoretical stage of the study. At the practical stage, the tutor requested to visualize urban spaces such as courtyards, streets, and squares of their dreams in 2D and 3D from children. At the end of the study, it is aim to analyze children's perception of urban space and examine the effect of this program on children's design skills. This study, carried out on urban space and its design, has

*Bu makale Başiskele Belediyesi Çocuk Üniversitesi, 2020-2021 Eğitim ve Öğretim yılı Güz Dönemi 'nde yürütücülüğünde yer aldığım "Mimarlık ve Tasarım" dersi kapsamında, 8 haftalık periyotta 8-12 yaş öğrenciler ile gerçekleştirilen çalışmanın sonucunda üretilmiştir.

¹ Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Kocaeli, Türkiye

* İlgili yazar/Corresponding author: ozlem.balci@kocaeli.edu.tr

ensured that children's sense of space is strengthened, they gain awareness of the city, the concept of scale is developed and their design skills are increased. On the other hand, positive affection for children's ability to self-expression and self-confidence development are also determined.

Keywords: Child and architecture, urban space, primary school, architectural education.

1.Giriş

Günümüzde çocukların mimarlık alanında eğitimlerine yönelik birçok çalışma yürütülmektedir. Başta Finlandiya, İngiltere, İrlanda ve Almanya olmak üzere bazı ülkelerde mimarlık ve yapı çevre eğitimi, ilkököl çağından itibaren eğitim müfredatlarında yer almaya başlamıştır. Benzer bir eğitim çalışması Taylor, Vlastos, Marshall ve diğerleri tarafından 1980'li yılların başında geliştirilmeye başlanmış olan Tasarım Eğitim Programı (TEP)'dir. Bu program, genel olarak çocukları mimarlıkla tanıştırmayı amaçlayan, mimari örneklerle dikkat çeken, çocukların hayal güçlerini ve yaratıcılıklarını mimari tasarımlara dönüştürmesini sağlayan bir kurguya sahiptir (Acer, 2010, s.80). Bu programın Türk kültürüne uyarlanması Acer tarafından 2010-2012 yılları arasında 6-11 yaş grubu çocuklarla yürütülen program çerçevesinde tamamlanmış ve "Çocuk ve Mimarlık: Çocuklar için Mimari Tasarım Öğretim Programı" isimli kitap çalışması olarak yayınlamıştır (Acer ve Gözen, 2013, s.v). Kitapta çocuklar için hem eğitici hem de öğretici birçok atölye çalışması yer alırken yürütücüler için de yol gösterici noktalara ve değerlendirme ölçütlerine detaylı bir şekilde yer verilmiştir.

Türkiye'deki benzer diğer çalışmalar çoğunlukla meslek odaları tarafından yürütülen ulusal ölçekli atölye, çalıştay, resim yarışması gibi etkinliklerdir. Ankara Mimarlar Odası tarafından "1000 Mimar 1000 Okulda" çalışması 2002-2003 yıllarında başlatılmış ve 2006-2007 öğretim yılında Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma Uygulama Merkezi'nin desteği ile Çocuk ve Mimarlık Çalışmaları Merkezi kurulmuştur (Bayraktar, Binbir ve diğ., 2008, s.22-23). Çocuk ve Mimarlık Çalışmaları Merkezi, günümüzde de çocuk-mimarlık ekseninde çalışmalarına devam etmektedir. Balıkesir Mimarlar Odası tarafından 2009 yılında "Düşlediğim Mahalle" isimli resim yarışması düzenlenmiş (Biol ve Akgün Yüksekli, 2010, s.37), yine aynı yıl Kayseri Mimarlar Odası tarafından yürütülen "Nerede Yaşıyorsun" başlığı altında çalıştay, resim yarışması ve söyleşi gibi etkinlikler ilkököl çağı öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir (Açıkgöz, Selman ve diğ., 2010, s.67). Benzer şekilde İstanbul, Bursa, Konya ve İzmir mimarlar odalarının da bu kapsamda gerçekleştirdiği etkinlikler bulunmaktadır (Taşcı ve Gökmen, 2015, s.66-67).

2020-2021 Eğitim ve Öğretim yılı Güz Dönemi'nde Başiskele Çocuk Üniversitesi'nde gerçekleştirilen "Mimarlık ve Tasarım" dersi kapsamında ilkököl çağı öğrencilerinin kentsel mekân algısı üzerine yürütülen bu çalışmada, çocukların tasarım kavramı ve tasarlama eylemi ile tanışmaları, yaşadıkları kente dair farkındalık kazanmaları ve hayallerindeki mekân tasarımlarını ortaya koyabilmeleri hedeflenmiştir. Buna ek olarak, çalışmanın çocukların tasarım kabiliyetine etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma evreni olarak özel yetenekli çocuklara eğitim hizmeti veren Kocaeli'nde yer alan Başiskele Çocuk Üniversitesi seçilmiştir. Dersi alan çocuklar, 2. kademe öğrenciler olup 8-12 yaş aralığında ve ilkököl seviyesindedir. 8 haftalık bir programı kapsayan bu dersler her hafta cumartesi günü 5 grup, pazar günü 5 grup olmak üzere toplamda 10 grup ve 200 öğrenciyi kapsayacak şekilde tamamlanmıştır. Normal şartlar altında yüz yüze olması planlanan bu çalışma COVID-19 salgını sebebiyle çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın hem teorik aşaması hem de uygulama aşaması çevrimiçi video ve sesli konferans sağlayan iletişim programları üzerinden tamamlanmıştır. Yöntem olarak, programın ilk 4 haftalık aşamasında teorik derslere yer verilmiş olup

interaktif bir tartışma ortamı yaratılarak öğrencilere gerekli bilgiler aktarılmıştır. Bu aşamada mimarlık mesleği ile yeni tanışan öğrencilerin kentsel tasarıma dair temel bilgileri öğrenmesi amaçlanmıştır. Tasarım odaklı eğitimlerde uygulama çalışmaları bilginin kalıcı hale gelebilmesi noktasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple ikinci aşamayı oluşturan 4 haftada uygulama derslerine yer verilmiştir. Uygulama derslerinde ilk aşamada öğrenilen teorik bilgilerin pekiştirilmesi ve hayata geçirilerek kalıcı hale getirilmesi için öğrencilerden hayallerindeki kentsel mekânları 2 boyutlu (resim, çizim) ve/veya 3 boyutlu olarak (maket, model) ile ifade etmeleri beklenmiştir. Bu çalışma kapsamında çocuklar hem teorik derslerle kente ve kentli olmaya dair bir farkındalık kazanmış hem de kentsel tasarıma dair uygulamalı bir eğitim alma şansı yakalamıştır. Bu sayede yaratıcılık ve tasarım kabiliyetleri konusunda kendilerini deneme fırsatı bulmuştur.

2. Çalışma Programı: Teorik Anlatımlar

8 haftalık çalışma programının ilk 4 haftası kavramsal derslere ayrılmıştır. İlk derste öğrencilerle tanışmanın ardından, “kent, kentsel mekân, kentsel mekân öğeleri” gibi kavramları ilk duyduklarında akıllarında canlanan şeyleri anlatmaları istenmiş ve tüm sınıfın dahil olduğu interaktif bir tartışma ortamı oluşturulmuştur. Tartışma sonucu konuya ilgi ve merakları artan öğrencilere sonrasında konuyla ilgili kavramsal bilgiler dersin yürütücüsü tarafından yapılan sunumlar eşliğinde aktarılmıştır. Her dersin sonunda bir sonraki dersle ilgili birkaç kavram verilip öğrencilerden üzerine düşünmeleri beklenmiştir. Bu sayede öğrencilerin derse olan meraklarının artması ve ders öncesinde araştırma yaparak gelmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Dersler esnasında özellikle üç kavram üzerinde sıklıkla durulmuştur; meydan, avlu ve sokak. Bahsedilen kavramlar ilk dört hafta öğrencilere mimarlık tarihi ve kentsel planlama tarihi disiplinleri açısından belirleyici olan dönemler üzerinden kronolojik olarak anlatılmıştır (Şek. 1).

Çalışma Programı	
1.Hafta:	Antik kentler üzerinden kentsel mekân analizleri
2.Hafta:	Orta Çağ kentleri üzerinden kentsel mekân analizleri
3.Hafta:	Osmanlı Mimarlığı ve geleneksel doku üzerinden kentsel mekân analizleri
4.Hafta:	Modern kentler üzerinden kentsel mekân analizleri
5.Hafta:	Çocukların hayallerindeki kentsel mekân tasarımlarını 2 boyutlu ve/veya 3 boyutlu olarak anlatımı, kritik alma
6.Hafta:	Çocukların hayallerindeki kentsel mekân tasarımlarını 2 boyutlu ve/veya 3 boyutlu olarak anlatımı, kritik alma
7.Hafta:	Kritikler sonucunda revize edilen projeleri inceleme
8.Hafta:	Kritikler sonucunda revize edilen projelerin son halinin sınıf ortamında sunulması

Şekil 1: 8 haftalık çalışma içeriği.

İlk hafta dersinde öğrencilere mimarlık mesleği hakkında neler düşündükleri sorulmuş ve mesleğin tanımı ve kapsamı hakkında bilgiler verilmiştir. Teorik dersler, Antik Çağ kentlerinin anlatımı ile başlamış ve Orta Çağ kentleri, Osmanlı Dönemi'ne ait geleneksel kent dokuları ve Modern Çağ kentleri ile devam etmiştir. Bu dersler sırasında özellikle tanımlı kentsel mekân ifade eden görseller ve dersin yürütücüsü tarafından çekilmiş yurtiçi ve yurtdışı fotoğraflar üzerinden anlatım yapılmış ve öğrencilerin de yorumlarını katması beklenmiştir. Derslerde tanımlı kentsel mekânlarla beraber yeşil alan kullanımı, sosyal donatılar ve kent mobilyaları yine bu görseller üzerinden incelenmiştir. Bu dersler

boyunca çoğunlukla öğrenciler örnekleri kendi yaşadıkları kent ve kentsel mekânlar ile kıyaslayarak yorumlara katılmışlardır. Trogler, *Architectural Experiences in the Elementary School* makalesinde çocukların bilişsel kavramları duygusal kinestetik deneyimlerle kavradıklarından bahseder (Trogler, 1978, s.33). Bu durum çocukların yaşadıkları çevreden aslında ne kadar etkinlendiklerini ortaya koymaktadır. Piaget'ye göre, çocuğun eylemleri çevre ile etkileşerek, önce devinimsel sonra içselleştirilmiş eyleme ve en sonunda da işlemsel eyleme dönüşmektedir (Akarsu, 1984, s.33). Çocukların içinde buldukları micro çevreyi kullanım ve algısının yaşamlarını nasıl etkilediğine dair Lynch tarafından UNESCO sponsorluğunda yapılan uluslararası araştırmada ise Avustralya, Arjantin, Polonya ve Meksika olmak üzere dört farklı ülkeden çocuklarla beraber çalışılarak mekânsal çevreyi iyileştirmek üzere analizler yapılmıştır (Lynch, 1977, s.1-3). Bu çalışma esnasında çocukların çevrelerine ilişkin imgelerinin analizi; bölgeyi ve yaşam tarzını anlamak üzere çocuklarla tanışmak, bireysel görüşmeler, isteğe bağlı grup tartışmaları ve rehberli turlar düzenlenmesi gibi tekniklerle yürütülmüştür (Lynch, 1977, s.88-94). Her çocuğa en azından çevresini değerlendirme, yaşayacak yer seçebilme ve şehir planmayı nasıl etkileyebileceğini bilmeye dair temel bilgileri aktarabilmek oldukça önemlidir (Laaksonen, 2006, s.9). Çocuk Üniversitesi'nde yapılan bu çalışma kapsamında da çocuklar, yaşadıkları kente dair duygu ve düşüncelerini kendi tasarımları ile ifade etme şansı bulmuşlar ve yapısal çevre hakkında farkındalık kazanmışlardır.

Mimarlığa birçok yönden yaklaşılabilir ve mimarlık eğitimi, farklı öğrenci gruplarına farklı türde olanaklar ve araçlar sağlayabilir. Kimi öğrenci kendisini kelimelerle daha iyi ifade ederken kimi öğrenci de çizimle veya 3 boyutlu çalışmalarla ifade edebilir (Räsänen, 2006, s.16). Bu bağlamda çalışmanın ikinci aşaması olan uygulama kısmında tasarım yöntemi konusunda kesin sınırlar çizilmemiştir; çocuklar çizim ve/veya maket yapmak konusunda serbest bırakılmıştır. Çocuklardan "meydan" ve "sokak" kavramlarından birini seçerek veya ikisini birlikte ele alarak bir tasarım yapmaları istenmiş bu noktada bir ölçek öğretisi ve beklentisi olmadan tamamen içgüdüsel hareket etmeleri önerilmiştir. Hayal dünyalarını tasarımlara yansıtan çocukların her bir çalışma için ayrı bir kurgu/hikaye tasarladıkları gözlemlenmiştir. Bir senaryo çerçevesinde oluşan tasarımlar her hafta alınan kritikler neticesinde gelişmiştir.

3. Uygulama Aşaması: Çocuk Projelerinden Örnekler

7-12 yaş gelişim döneminde çocuklar, okul öncesi dönemden farklı olarak, somut düşünmeyi, bu evrenin son birkaç yılında (9-12) ise soyut düşünmeyi kavrar. Bu dönemde çocuklar, daha önceki dönemlerde kullanamadıkları farklı zihinsel çözüm yollarını kullanarak problemleri çözmeye çalışırlar (Budak ve Akbaş, 2009, s.16). Çocuk Üniversitesi'nde yapılan bu çalışmanın özellikle uygulama kısmında çocukların tasarımlarını kritikler çerçevesinde yeniden şekillendirmesi beklenerek problem çözme becerisinin gelişimine katkı sağlamak amaçlanmıştır. Kritikler çerçevesinde hayalindeki kent tasarımını hazırlayan çocuklar, her hafta ders içerisinde sırayla projelerini paylaşarak anlatmıştır ve bu küçük sunumlar sonunda tasarımlarını mimari açıdan geliştirecek öneriler almıştır. Çalışmalarında yer alan meydan, avlu, sokak gibi kentsel mekân öğelerini bu sayede daha tanımlı ve işlevsel hale getirebilmiştir.

Çocuklar, zaman, mekân, boyut, hacim, uzaklık, yakınlık gibi kavramları da bu yaşlarda öğrenmeye başlar (Budak ve Akbaş, s.22). 8-9 yaş aralığında çizimlerde uzaklık ve perspektif kavramları da görülür (Arin, 2018, s.40). Piaget'ye göre 7-8 ve 11-12 yaşlar arasında, belirli sayıda istikrarlı ve tutarlı yapıların oluşumu ile karakterize edilen, tersine çevrilebilir eylemler mantığı oluşturulur. Örneğin; sınıflandırma sistemi, sıralama sistemi, doğal sayıların oluşturulması, çizgilerin ve yüzeylerin ölçüm kavramı ve perspektifler

(Piaget, 1972, s.3). Çocuk Üniversitesi'nde yapılan öğrenci tasarımlarının da bir çoğunda uzaklık-yakınlık ilişkisinin kurulduğu ve çizimlerde perspektifin olduğu gözlemlenmiştir. Çalışmalar esnasında çocuklara bir ölçek öğretisi ve beklentisi olmadan tamamen içgüdüsel hareket etmeleri önerilmiştir. Bununla beraber tasarımlarında özellikle insan figürlerine yer vermeleri tavsiye edilmiştir. Bu sayede çocuklar avlu, mekân, sokak gibi kentsel mekân öğelerini tasarlarken hacim ve mekân kavramını öğrenmiştir. Tasarımlara insan figürü koymaları da tasarımda yer alan diğer figürleri insan ölçeğinde oranlamalarını sağlayarak ölçek kavramını daha yakından tanımalarına yardımcı olmuştur.

Bu çalışmada araştırma evreni olarak özel yetenekli çocuklara eğitim hizmeti veren Başiskele Belediyesi Çocuk Üniversitesi seçilmiştir. Dersi alan çocuklar, 8-12 yaş aralığındadır. 20'şer kişilik 10 gruptan 200 çocuk, teorik anlatım ve uygulama çalışmasında yer almış olup 100 çocuk resim veya maket yaparak uygulama çalışmasına katılım sağlamıştır. Diğer öğrenciler dersin çıktısı olan uygulama çalışmasına katılmamıştır. Uygulama çalışmasına katılım sağlayan 100 öğrenciden 30'u, 4 haftalık süreçte aldığı kritiklere göre çalışmasını revize ederek uygulama aşamasını tamamlamıştır; bu sebeple 30 çocuğa ait çalışma örneklem olarak ele alınmıştır. Haftalık olarak verilen kritiklerle öğrencinin çalışmasını mimari açıdan geliştirebilmesine yönelik önerilerde bulunulmuştur. Veri toplama aracı olarak çocukların hayallerindeki kent tasarımlarını ortaya koydukları resim ve maket çalışmaları ele alınmıştır. Veri toplama süreci ise 4 haftalık periyotta, her grupla haftada bir gün 40'ar dakikalık görüşmeler ile sağlanmıştır. Bu süreçte öğrencilerin kendi çalışmalarını anlatmaları beklenmiş ve arkadaşlarının görüşlerine de yer verilerek interaktif bir paylaşım ortamı oluşturulmuştur. Çalışmalar değerlendirilirken dersin teorik kısmında üzerinde durulan 5 farklı kriter baz alınmıştır (Şek.2, Şek. 3):

Yeşil Alan: İlk kriter olarak çalışmalarda yeşil alan; ağaç, park ve bahçelere ne kadar yer verildiğine bakılmıştır. 3 boyutlu çalışmalarda %78,5; 2 boyutlu çalışmalarda %56,2 oranında yeşil alana yer verildiği görülmüştür. Yeşil alana yer veren tasarımlarda genelde mahalle parkları, refüjler ve kentsel mekânlarda yer alan tekil ağaçlar çoğunluktadır (Res.1, Res. 2, Res. 5, Res. 6, Res. 7). Örneklerden birinde meydana nirengi noktası olarak yer alan ve meydana adını veren bir çınar ağacı yer almaktadır. Koca Çınar Meydanı, cami, tarihi anıtlar ve konut bölgesi arasında yer alan tanımlı bir meydana (Res.1). Başka bir tanımlı meydan örneğinde yine meydanın ağaçlarla donatıldığını görmekteyiz (Res. 7). Bu çalışmalar çocukların zihninde yeşil alanların özellikle sosyalleşme ve oyun odaklı olarak yer aldığını göstermektedir.

Sosyal Donatılar: Kafe, restoran, pazar yeri, küçük ticari dükkanlar gibi kentlinin sosyal ve kültürel etkileşim kurduğu donatı birimleri incelenmiştir (Res.2, Res. 3, Res.6). Bu donatıların 2 boyutlu ve 3 boyutlu çalışmalarda işlenme oranı birbirine oldukça yakındır. Çocuklar çalışmalarında bu alanlara yer verirken tabelalarla onları özelleştirmiştir. Özellikle kafe tasarımlarının caddeye yayıldığı ve çocukların kurduğu senaryolarda kentlinin açık veya yarı açık mekânlarda sosyalleştiği gözlemlenmektedir (Res.1, Res. 6). Bazı tasarımlarda sosyalleşme mekânları avlu etrafında ve içinde konumlanırken (Res. 1, Res. 2), bazı tasarımlarda sokak boyunca yan yana düzenlenmiştir. (Res. 4, Res. 6)

Kent Mobilyası: Kentsel mekân ve kentli arasındaki bağı kurmada önemli işlevi olan; bank, aydınlatma elemanı, su ögesi, anıt ve heykeller gibi donatıların çalışmada yer alıp almadığına bakılmıştır (Res. 1, Res.6). Kent mobilyalarının 3 boyutlu çalışmalarda yer alma oranı %85,7'dir. 2 boyutlu çalışmalarda bu yüzde daha düşük ve %68,7'dir.

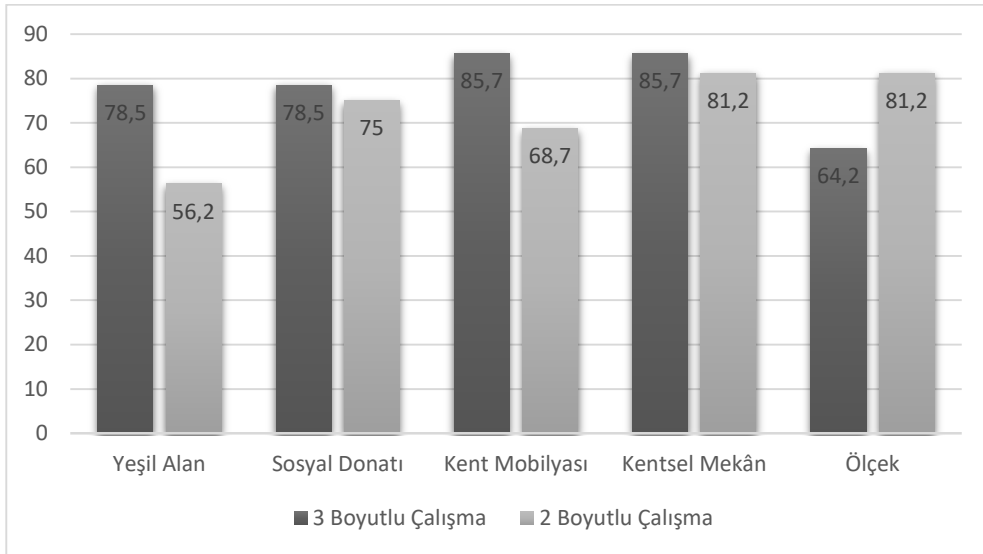
Çocuklar 3 boyutlu çalışmalarda el becerilerinin de desteğiyle ufak detaylara daha hakim olarak tasarımlar yapabilmıştır.

Kentsel Mekân: Çalışmanın çıkış noktası olan kavramlar; sokak ve meydandır. Çocukların ilk etapta hayallerindeki kent yaşamını yansıtan bir sokak, meydan veya ikisinin birden olduğu bir tasarım çalışması yapması beklenmiştir. Bu kriter bağlamında sokak, meydan, cadde, kavşak, avlu gibi kavramların bu çalışmalarda ne derece karşılığı olduğu incelenmiştir (Res. 1, Res. 2, Res. 3, Res.4, Res.5, Res.6). Teorik aşamada üzerinde sıklıkla durulan bu kavramların uygulama aşamasında karşılığı bulunmuş, tanımlı bir kentsel mekân tasarımı 3 boyutlu çalışmaları %85,7'sinde, 2 boyutlu çalışmaların %81,2'sinde yer almıştır. Tasarımlarda meydan ve sokaklar hem sert zemin hem de yeşil alanla bereber kurgulanmıştır. Bazı tasarım çalışmalarında meydan, su ögesi ve köprü ile beraber ele alınmıştır (Res. 5).

Ölçek: Çocuklara çalışma esnasında çizim ve/veya maket yapmak üzere ölçek kavramı hakkında bilgi verilmemiş, çalışmaları herhangi bir ölçekte yapmaları konusunda sınırlama getirilmemiştir. Fakat tasarımlarını yaparken mutlaka insan figürü de eklemeleri önerilmiştir. Bu sayede çocuklar çizimlerini insan ölçeği ile kıyaslama fırsatı bulmuş ve kendi içinde ölçekli hale getirebilmiştir. Bazı çalışmalar ise kritik alıp revize ettikten sonra daha ölçekli hale gelmiştir. Öğrenciler bu noktada 3 boyutlu düşünme, mekân etkisi ve ölçek gibi kavramları öğrenmiştir. Ayrıca çalışmalarda yer alan insan figürleri yaşayan ve kentli ile buluşabilen kentsel tasarımlar yapılmasına da olanak sağlamıştır. Maket çalışmalarında ölçek kavramının doğru veya doğruya yakın kurgulanma oranı %64,2 iken resim çalışmalarında %81,2 gibi bir oranla daha yüksektir; bu analiz çocukların resim ile kendilerini ifade ederken ölçek konusunda daha başarılı olduklarını göstermektedir (Res.6, Res.7).

Değerlendirme Kriterleri	3 boyutlu çalışma (maket veya model) N=14		2 boyutlu çalışma (resim veya çizim) N=16	
	F	%	F	%
Yeşil Alan	11	78,5	9	56,2
Sosyal Donatı	11	78,5	12	75
Kent Mobilyası	12	85,7	11	68,7
Kentsel Mekân	12	85,7	13	81,2
Ölçek	9	64,2	13	81,2

Şekil 2: Uygulama çalışmalarında yer alan değerlendirme kriterlerinin yüzdeler analizi.

Şekil 3: Uygulama çalışmalarında yer alan değerlendirme kriterlerinin yüzdeler analizi.

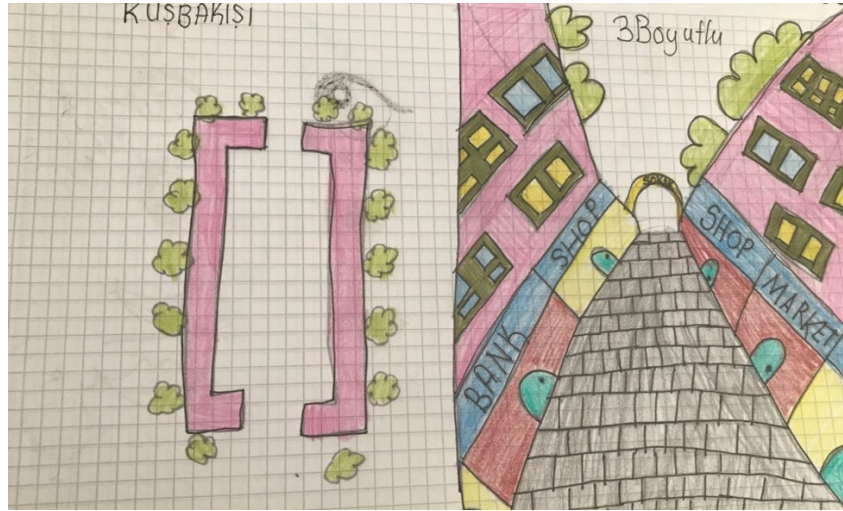
Resim 1: Çalışma kapsamında yapılan öğrenci tasarımlarından tanımlı bir meydan tasarımı ve nirengi olarak ağaç kullanımına bir örnek (Yazar Arşivi, 2020).

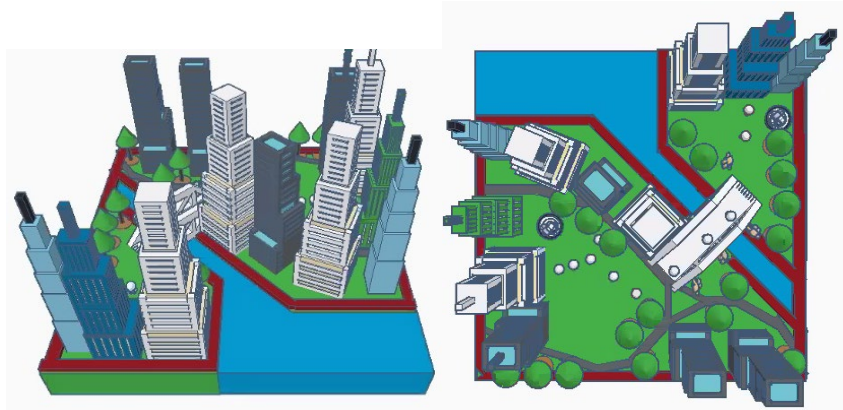
Resim 2: Çalışma kapsamında yapılan öğrenci tasarımlarından meydan tasarımı ve sosyal donatıların kullanımına dair bir örnek (Yazar Arşivi, 2020).

Resim 3: Çalışma kapsamında yapılan öğrenci tasarımlarından caddede ve spor alanlarına yönelik bir örnek (Yazar Arşivi, 2020).

Resim 4: Çalışma kapsamında yapılan öğrenci tasarımlarından plan ve perspektif görünüş üzerinden çalışılan tanımlı avlu örneği (Yazar Arşivi, 2020).

Resim. 5: Çalışma kapsamında yapılan öğrenci tasarımlarından bilgisayar programı üzerinden yapılmış bir modelleme örneği (Yazar Arşivi, 2020).

Resim 6: Çalışma kapsamında yapılan öğrenci tasarımlarından yeşil alan ve sosyal donatılara yönelik bir örnek (Yazar Arşivi, 2020).

Resim 7: Çalışma kapsamında yapılan öğrenci tasarımlarından tanımlı bir meydan ve kentsel tasarım örneği (Yazar Arşivi, 2020).

4. Çevrimiçi Eğitimin İşleyiş Etkisi

Normal şartlar altında yüz yüze olması planlanan bu çalışmanın hem teorik hem de uygulama aşaması COVID-19 salgını sebebiyle çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Çevrimiçi işleyişin öğrencinin algılayışı ve gelişimi bakımından hem avantajlı hem de dezavantajlı olduğu noktalar olmuştur. Mimarlık, şehir ve bölge planlama, kentsel tasarım ve peyzaj mimarlığı gibi tasarım temelli meslek disiplinlerinde öğrenmenin odağı atölye çalışmalarıdır. Öğrenciler bu sayede hem birbirlerinin çalışmalarını takip ederler hem de atölye ortamı çalışma şevkini artırır. Dersin yürütücüsü, yüz yüze bir çalışma ortamında öğrencinin çizimi üzerinde eskiz yaparak veya maketini üzerinde değişiklik yaparak projeyi daha iyiye götürecektir. Çevrimiçi ortamda bu kritikler, kullanılan çevrim içi platformun el verdiği ölçüde yapılabilmektedir. Buna ek olarak, çocukların atölye ruhunu tam yaşayamamış olması da bir diğer dezavantajdır. İnteraktif paylaşımlarla bu eksiklik çalışma esnasında giderilmeye çalışılmıştır. Olumlu noktası ise yapılan projeler ekrana kolaylıkla yansıtılabildiği için her bir öğrenci için görüş kolaylığı

sağlamıştır. Öğrencilere söz hakkı verilerek birbirlerinin projesi hakkında yorum yapma olanağı sağlanmıştır. Olumlu başka bir nokta ise yapılan maketlerin bir yerden bir yere taşınırken kırılma ve bozulma probleminin ortadan kalkmış olmasıdır.

5. Çalışma Sonucunda Tasarım Kabiliyetinde Gelişimin Değerlendirilmesi ve Diğer Kazanımlar

Yaratıcılık, çocuk yaşlardan itibaren ortaya çıkan yeteneklerden bir tanesidir. Bu yeteneklerin erken yaşlarda keşfedilmesi çocukların gelişiminde önemli bir yere sahip olmakla beraber onları yetenekleri doğrultusunda yönlendirebilmek açısından da oldukça önemlidir. Çocuğun kendini ve yeteneklerini keşfedebilmesi günümüzde hızla artan kentleşme ve toplumsal değişimler sonucu gittikçe zorlaşmaktadır. Çocuklar günümüzde doğadan kopuşun artışıyla birlikte bir tür mekânsızlıkla imtihan edilmekte olan bir gruptur. Özellikle bu durum büyük kentlerde artmaktadır (Çakırer Özservet, 2019, s.519). Eskiden komşuluk ilişkilerinin yaygın olduğu, sokakların daha az tehlikeli olduğu ve kentsel mekânların çocuğun oyun alanına dönüştüğü bir hayat düzeni varken çocuk kenti erken yaşlarda deneyimleme fırsatı bulmuştur. Günümüzde ise çocuk, toplumsal yaşamla bütünleşemeyen, konutlara ve kurumsallaşmış özel mekânlara kapatılmış (Bilgin, 1984, s.18) durumdadır ve git gide kentsel hayattan kopmaktadır. Bu kopuş, ortak kullanım alanlarına ağırlık veren ve çocuğun daha zengin toplumsal ilişkilere girebilmesini sağlayacak kentsel etkinlikler aracılığıyla engellenebilir. Örneğin; toplu konutlarda ortak oyun odaları sağlanması, uygulamalı kentsel eğitimler verilmesi, haftanın belli günlerinde sokağın oyun alanına dönüştürülmesi, mahalle halkına yönelik ve kenti konu alan dersler verilmesi ve yakın çevredeki mekânların yeniden düzenlenmesi gibi etkinliklerle (Barre, 1984, s.15), çocuk-kent arasındaki ilişki güçlendirilebilir.

Çocuk Üniversitesi'nde gerçekleştirilen "Mimarlık ve Tasarım" dersi kapsamında yürütülen bu çalışma ile de çocuklar kentsel tasarım konusunda uygulamalı bir eğitime katılma ve kentsel mekân öğelerini tanıma şansı bulmuştur. Dersin sonunda kendi tasarladıkları kentsel mekân öğelerini anlatırken bir senaryo çerçevesinde anlatmıştır. Bu sayede çocuklar keşif ve merak duygusu ile yaşadıkları çevreyi daha iyi gözlemlemiştir.

Dersin diğer önemli gelişim noktalarından biri tasarıma yatkınlık bağlamında yeteneklerini tanımaları olmuştur. Çevrelerindeki yapıların tasarım ve inşaa süreçleri ile merak ettikleri soruları tartışacakları bir ortam oluşmuştur ve gelecekte bu meslekleri seçmeyi planlayan çocuklar için bilgilendirici olmuştur. Aslında günlük yaşantılarında sıklıkla rastladıkları; bazen oyun oynadıkları, dinlendikleri, alışveriş yaptıkları, okula giderken önünden geçtikleri ama üzerine düşünmedikleri kentsel mekân öğelerini tanımışlardır. Meydan, avlu, sokak gibi kavramları öğrenip yapıları çevreye dair bir farkındalık kazanmışlardır. Bu mekânları tanımlı hale getiren tasarım ölçütlerini öğrenmişlerdir. Kamusal alanların önemi ve bu alanları sosyal ve kültürel anlamda kullanıcı ile bütünleştiren kent mobilyaları üzerine karşılıklı fikir alışverişinde bulunarak kendilerini ifade etme becerilerini geliştirmişlerdir (Şek. 4).

Kazanımlar	
1.Hafta:	Kentsel mekân öğelerini (meydan, avlu, sokak vb.) tanıma
2.Hafta:	Yapılı çevre ve sosyal dokuya dair farkındalık kazanma
3.Hafta:	Kent ve kent donatıları üzerine düşünme
4.Hafta:	Kendini ifade edebilme becerisi kazanma

5.Hafta	Tasarım süreçlerini öğrenme, eleştirel bakış açısı kazanma
6.Hafta	Sosyal ve kültürel ilişkileri kentsel mekânlar üzerinden tartışabilme
7.Hafta	Aşamalı olarak bir proje yürütmenin sorumluluğunu alma, tasarım bilgisini geliştirme
8.Hafta	3 boyutlu düşünme yeteneği kazanma

Şekil 4: Mimarlık ve Tasarım dersinin kazanımları.

Uygulama çalışması isteğe bağlı olarak yapılmıştır. Tasarım yeteneği olan çocukların özellikle uygulama derslerinde oldukça istekli olup yaşlılarından ayrıştığı fark edilmiştir. Çocuklar, tasarım süreçlerini öğrenme, kendi tasarımlarına yön verme ve yönetme noktasında aşamalı olarak bir proje yürütmenin sorumluluğunu almışlardır. Çizim ve maketler üzerinden kritikler alarak 2 boyutlu ve/veya 3 boyutlu düşünme yeteneği ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirerek estetik bir bakış açısı kazanmışlardır (Şek. 4). Hayal gücü sınırsız olan çocuklar uygulama aşamasında tasarım araçlarının serbest bırakılması ve yöntem anlatımı yapılmaması sayesinde birbirinden farklı yaklaşım tarzları geliştirebilmiştir. Yaratıcı gücü kullanım noktasında farklılıklar ortaya çıkmış, tasarıma yatkın olan öğrenciler özgün çalışmalar oluşturmuştur. El çizimine yatkın olan öğrenciler resim veya plan düzleminde çizimler yapmıştır. 2 boyutlu çalışmalarla ilgili hiçbir sınırlama yapılmamış ve gelen çalışmaların kimi plan düzleminde iken kimi perspektif görünüşler şeklinde olmuştur. 3 boyutlu düşünme yeteneği daha gelişmiş olan öğrenciler maket veya basit bilgisayar programları üzerinden model çalışması yaparak kendini ifade etmiştir. Maket yapımında kullanılan mazlemeler tamamen çocuklara bırakılmış bu noktada da farklı materyaller kullanarak yaratıcılıklarını ortaya koymuşlardır ayrıca 3 boyutlu maket yapımı el kabiliyetinin gelişimini desteklemiştir.

Zihinsel gelişimin yanı sıra yaptıkları tasarımların beğenilmesi, takdir görmesi, eleştiri ve kritikler alması başarı duygusunu arttırarak sosyal gelişimine de yardımcı olmuştur. Kritiklerle sürecin yürütülmesi problem çözme becerilerinin gelişimine katkı sağlamıştır. İnteraktif bir tartışma ortamı yaratılarak grup etkileşimlerinin ve iletişim becerilerinin de artmasına olanak sağlanmıştır. Çocuklar bu çalışma sayesinde hem mimarlık mesleğini tanımış hem de yetenekli oldukları alanları keşfetme şansı bulmuştur.

6. Sonuç

Çocukların derse ilgi ve başarıları iki grup olarak özetlenebilir. Tasarım yeteneği olan çocukların özellikle uygulama derslerinde oldukça istekli oldukları ve özgün tasarımlar ortaya koydukları fark edilmiştir. İkinci grubun, tasarıma ilgili fakat yeteneklerinin geliştirilmesine ihtiyaç duyan, öğrenmeye açık öğrenciler olduğu gözlemlenmiştir. İkinci gruptaki öğrenciler kritikler sonucunda projelerini geliştirerek dersin beklentisini sağlayacak nitelikte projeler geliştirebilmiştir. Dönem sonunda çalışmalara başlamadan önce mimarlık mesleğini merak eden öğrencilerin ders konusunda daha istekli oldukları gözlemlenmiştir. Bununla beraber mimarlık mesleği ile ilgili bir fikri olmadığını beyan edip süreç içinde derslere büyük ilgi gösteren ve başarılı tasarımlar yapan öğrenciler de olmuştur.

Çalışmayla birlikte kente ve kentsel mekânlara dair farkındalık kazanan öğrencilerin aynı zamanda mekân duygusunun güçlenmesi, ölçek algı ve bilgisinin gelişmesi, 3 boyutlu düşününebilme gibi kabiliyetlerinin de geliştiği gözlemlenmiştir. Zihinsel gelişimin

yanında sosyal gelişimi de destekleyen çalışmada çocuklar iletişim becerilerini geliştirebilmiştir.

Çocukların kendi becerileriyle yaptıkları tasarımları sınıf ortamında anlatması beklenen küçük sunumlar, öğrenciler için kendilerini ifade edebilecekleri bir alan yaratmıştır. Sunumlardan sonra arkadaşları da beğendikleri yönleri ve eleştirilerini söyleyerek yorumlarda bulunmuş; tasarımlar interaktif olarak kritik edilmiştir. Bu sayede çocuklar interaktif bir tartışma ortamında eleştirel düşünme yaklaşımını öğrenmiştir. Kendi tasarımına nasıl yön verdiğini anlatan çocukların teorik kısımlarda anlatılan bilgileri kullandıkları gözlemlenmiştir bu da dersin bir çıktısı olarak öğrenmenin gerçekleştiğini göstermektedir. Kritiklerle geliştirilen proje sürecinin problem çözme becerisinin ve tasarım kabiliyetinin gelişimine katkı sağladığı gözlemlenmiştir.

Kaynakça

Acer, D. (2010). Tasarım Eğitimi Programı'nın Türkçe'ye Uyarlanması ve Etkililiği Analizi. Uluslararası Mimarlık ve Çocuk Kongresi 18-21 Kasım 2009 içinde, (s. 77-82). Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi.

Acer, D. & Gözen, G. (2013). Çocuk ve Mimarlık: Çocuklar için Mimari Tasarım Öğretim Programı. Ankara: Anı Yayıncılık.

Açıkgöz Ş., Selman P. & diğ. (2010). Kayseri'de Çocuk ve Mimarlık. Uluslararası Mimarlık ve Çocuk Kongresi 18-21 Kasım 2009 içinde, (s. 67-74). Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi.

Akarsu, F. (1984). Piaget'ye Göre Çocukta Mekan Kavramının Gelişimi. Mimarlık 84/9, Sayı: 207, 31-33.

Arın S. (2018). Çocuklara Yönelik Yapılı Çevre Eğitimi: Bursa İçin Katılımcı Bir Model. Bursa: Nilüfer Belediyesi.

Bayraktar N., Binbir B., Karakuş Tezcan C. & diğ. (2008). Çocuk ve Mimarlık Toplumsal Bir Eğitim Modeli. TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Çocuk ve Mimarlık Çalışmaları Merkezi. Ankara: Pelin Ofset.

Barre, F. (1984). Çocuk ve Mekan ya da Yitirilmiş Kent. (Çev: Murat Güvenç.) Mimarlık 84/9, Sayı: 207, 14-17.

Bilgin, N. (1984). Çocuk(lar) ve Mekan(lar). Mimarlık, 84/9, Sayı: 207, 18-22.

Birol G. & Akgün Yüksekli B. (2010). Televizyon Yoluyla Aktarılan İmajların İlköğretim Çağındaki Çocukların Kamusal Mekanı Grafik Temsiline Etkisi. Uluslararası Mimarlık ve Çocuk Kongresi 18-21 Kasım 2009 içinde, (s. 37-44). Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi.

Budak, E. & Akbaş, A. (2009). Okul Çağı Çocuğunun Gelişimi ve Eğitimi: Gelişimi ve Eğitimi ile 7-12 Yaş Çocuğu. Uçan Balon Kitapları.

Çakırer-Özservet Y. (2019). Çocukların Resimlerinden Sokak ve Mahalle İlişkilerini Tartışmak: Sütluçe ve Örnektepe Mahalleleri. Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi, Cilt 7, Sayı 2, 516-542.

Laaksonen, E. (2006). On an Important Mission, In E. Laaksonen & J. Räsänen (Eds.), *Playce: Architecture Education for Children and Youth People*, (pp. 9-10). Helsinki: Alvar Aalto Academy.

Lynch, K. (1977). *Growing up in Cities*. MIT Press: Cambridge.

Räsänen, J. (2006). Architecture Education in Finland, In E. Laaksonen & J. Räsänen (Eds.), *Playce: Architecture Education for Children and Youth People*, (pp. 13-18). Helsinki: Alvar Aalto Academy.

Piaget, J. (1972). Intellectual Evolution from Adolescence to Adulthood. *Human Development*, 15, 1-12.

Taşcı, B. G. ve Gökmen, H. (2015). Türkiye’de Yapılan Çocuk ve Mimarlık Çalışmalarının Literatür Eşliğinde Değerlendirilmesi. *Mimarlık* 381, 65-68.

Trogler, G. E. (1978). Architectural Experiences in the Elementary School, *Art Education*, September Vol. 31, No.5, 30-38.